

Regeringsuppdrag

SWOT-analys inför landsbygdsprogrammet 2014 – 2020

Förutsättningar och behov för Södermanlands
landsbygd med prioritering av de viktigaste
insatserna för att stärka en positiv utveckling

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

Foto: Vy från Blacksta, Flens kommun. Fotograf Monika Gustafsson

Huvudsekreterare: Ulrika Roos (landsbygdsutvecklare)

Projektgrupp: Ulrika Lundberg (Landsbygddirektör), Christina Petersson (Funktionschef Landsbygdsutveckling) och Peter Eklund (Omvärldsanalytiker)

Arbetsgrupp: Irene Karlsson Elfgren, Kaj Hellner, Erik Hjortsberg, Maria Gustavsson, Per Gustafsson, Åsa Kuhlau och Jon Wessling

Diariernr: 600-2487-2013

Förord

Se möjligheterna!

Landsbygdsprogrammet 2014-2020 har som övergripande mål att bidra till hållbar tillväxt för alla. För ett fokuserat regionalt genomförande av Landsbygdsprogrammet har regeringen gett Länsstyrelsen i uppdrag att ta fram en SWOT-analys. Analysen ska visa länets starka och svaga sidor samt möjligheter och hot. Den ska också redogöra för de regionala behov som bör tillgodoses i kommande Landsbygdsprogram. Till SWOT-analysen finns en nulägesbeskrivning som bilaga. Detta kommer att fungera som underlag när vi tar fram länets handlingsplan för Landsbygdsprogrammet.

Analysen har tagits fram i brett partnerskap med länets aktörer inom landsbygdsutveckling. I partnerskapet har ingått Regionförbundet Sörmland, länets kommuner och landsting, Skogsstyrelsen, LEADER, Länsbygderådet, företagare, LRF, Hushållningssällskapet, Naturskyddsföreningen och ALMI och Länsstyrelsen.

Flera arbetsmöten har genomförts, för att ta fram analysen av landsbygden i Södermanlands län. Nulägesbeskrivningen och SWOT-analysen har därefter skickats ut på remiss, samtidigt har vi efterfrågat de prioriterade behoven. Svaren är grunden för den behovsidentifiering som Länsstyrelsen nu sammanställt.

Vi kan konstatera att utvecklingskraften i Södermanland är ett växelspel mellan stad och land. Länet är ett av få län där både stadens och landsbygdens befolkning växer och en stor del av sysselsättningstillväxten i länet, de senaste sex åren, har skett på landsbygden.

Hela länet och inte minst landsbygden har stor utvecklingspotential. Södermanland är ett län med en lång och rik historia! Där agrara näringar spelat en viktig roll. I takt med kraftiga omstruktureringar inom jordbrukssektorn och samhället i stort kan vi nu se nya näringar och företag utvecklas, inte minst på landsbygden, vilket är positivt!

Tre områden är centrala för utvecklingen på landsbygden, "Mat, Mångfald och Miljö"

Mat

Södermanland har kommit att kallas Sveriges Toscana. Det handlar dels om att odla och producera mat, dels om att en allt större del av råvaror nu förädlas på gårdar och i små företag. Jag blir imponerad när jag reser i länet och besöker de många kvalitetsmedvetna företagare som förädlar sörmländska råvaror. Här finns stora möjligheter, då intresset för lokalt odlad mat med hög kvalitet hela tiden ökar.

Mångfald

Olikheter och mångfald viktigt och berikande. Jag tror vi har mycket att vinna på att människor med olika bakgrund och kulturer arbetar tillsammans och utvecklar vårt samhälle. Många som söker sig till Södermanland bär på ett stort mod och en stark drivkraft att skapa en bättre framtid. Mångfald och öppenhet för nya förmågor är av stor betydelse för länets framtida utveckling. När stora grupper av de verksamma på landsbygden står inför

pensionering, finns goda möjligheter att fortsätta utveckla landsbygden genom att ta tillvara denna kraft. Mångfald kan också symbolisera de möjligheter landsbygds-programmet ger genom bevarande av biologisk mångfald.

Miljö

En långsiktig hållbar utveckling är grunden i Länsstyrelsens uppdrag. Länet står inför stora utmaningar. Vi måste arbeta hårdare för att kunna lämna över en bra miljö till kommande generationer. Övergödningen måste fortsätta att minska, vatten och mark behöver brukas på ett än mer hållbart sätt. Landsbygdsprogrammets stora satsningar på miljöersättningar liksom att Södermanland är det län i landet som har flest ekologiska brukare gör att vi kan fortsätta att ha höga miljöambitioner.

Det händer saker i Södermanland. Under de kommande 40 åren väntas vårt län, en del av den alltmer integrerade Stockholm–Mälarenregionen växa med mer än 110 000 invånare, vilket medför att landsbygdens befolkning, mycket troligt fortsätter att öka i vårt län. Vi har bestämt oss för att möta denna nya befolkning med attraktion och hållbarhet. Vi vill göra den länet tillgänglig för ännu fler oavsett om man drömmer om det goda livet i staden eller på landet. Om människor har idéer som väntar på att förverkligas - så har vi platsen att göra det på.

Landsbygdsprogrammet för 2014 – 2020 ger oss viktiga resurser att utveckla Södermanland.2014-2020.

Nyköping 2013-10-11

Liselott Hagberg
Landshövding i Södermanlands län

Innehållsförteckning

1	Inledning	6
2	Partnerskap och samordning med tillväxtarbetet.....	6
3	Kopplingar till andra strategiska dokument.....	6
3.1	Regionalfonden och socialfonden	6
3.2	Sörmlandsstrategin	7
3.3	Landskapsstrategin	7
3.4	Jämställdhet.....	7
3.5	Genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet 2007-2013.....	7
3.6	Havs- och fiskeriprogrammet.....	7
3.7	Mångfald, mod och marknad.....	7
3.8	Regionala serviceprogrammet.....	7
3.9	Klimat- och energistrategin	7
3.10	Sörmlands strategi för en hållbar besöksnäring 2013-2023	8
3.11	Nationella miljö kvalitetsmål	8
4	SWOT-analys Södermanlands landsbygd	9
4.1	Styrkor.....	9
4.2	Svagheter.....	10
4.3	Möjligheter	11
4.4	Hot.....	13
5	Behovsidentifiering.....	15
5.1	Övergripande beskrivning av länet.....	15
5.2	Övergripande behov Södermanlands landsbygd	15
5.3	Behov i Södermanland för unionsprioritering 1	16
5.4	Behov i Södermanland för unionsprioritering 2.....	17
5.5	Behov i Södermanland för unionsprioritering 3.....	18
5.6	Behov i Södermanland för unionsprioritering 4.....	19
5.7	Behov i Södermanland för unionsprioritering 5.....	20
5.8	Behov i Södermanland för unionsprioritering 6.....	21

Bilaga

Nulägesbeskrivning av Södermanlands landsbygd

1 Inledning

Landsbygdsprogrammet 2014-2020 ska bidra till en smart och hållbar tillväxt för alla, i enlighet med EU2020-målet. För ett fokuserat regionalt genomförande av Landsbygdsprogrammet har regeringen gett länsstyrelsen i uppdrag att ta fram en SWOT-analys. Analysen ska visa länets starka och svaga sidor samt möjligheter och hot. Den ska också redogöra för de regionala behov som bör tillgodoses i kommande Landsbygdsprogram. Analysen har tagits fram i samverkan med regionförbundet Sörmland och ett brett partnerskap med representanter från näringslivet samt ideella och offentliga aktörer. Utgångspunkten för SWOT-analysen är den bifogade nulägesbeskrivningen och synpunkter från Länsstyrelsen och partnerskapet. SWOT-analysen är bred och tar upp samtliga förutsättningar och behov för Södermanlands landsbygd. Alla dessa kan inte behandlas i landsbygdsprogrammet. I behovsidentifieringen har de prioriterade behoven för Södermanland som passar in under landsbygdsprogrammets prioriteringar och fokusområden tagits upp.

2 Partnerskap och samordning med tillväxtarbetet

Länsstyrelsen har skapat ett partnerskap för genomförandet av landsbygdprogrammet. Deltagare i partnerskapet är kommuner, landsting, Skogsstyrelsen, LEADER, Länsbyggerådet, LRF, Hushållningssällskapet, Naturskyddsföreningen och ALMI. På det första partnerskapsmötet den femte juni lades grunden för SWOT-analysen, då mötet till stor del bestod av en workshop där bidragen från deltagarna togs tillvara. SWOT-analysen och nulägesbeskrivningen har också varit på remiss hos partnerskapet.

Samordning med Regionförbundet Sörmland, som har hand om tillväxtarbetet i länet, har skett under framtagandet av SWOT-analysen. Länsstyrelsen och regionförbundet har träffats vid tre tillfällen och diskuterat samordningsmöjligheter mellan programmen. Länsstyrelsen har fått bidra med underlag och kopplingar till landsbygdsprogrammet under framtagandet av det operativa programmet för regionalfonden, samt tagit del av den socioekonomiska analysen. Regionförbundet är med i partnerskapet för landsbygdsprogrammet och har deltagit på partnerskapsmötet och remissrundan för SWOT-analysen.

3 Kopplingar till andra strategiska dokument

Ett antal strategiska dokument har beaktats i arbetet med SWOT-analysen. Nedan redovisas de viktigaste dokumenten och deras beröringspunkter.

3.1 Regionalfonden och socialfonden

För regionalfonden och socialfonden pågår arbetet för att ta fram program. Strukturfondsregionen Östra Mellansverige har valt att koncentrera sig på fem av de elva tematiska mål som EU tagit fram för programperioden.

1. Stärka forskning, teknisk utveckling och innovation.
2. Öka tillgången till, användningen av och kvalitén på informations- och kommunikationsteknik.

3. Ökad konkurrenskraft hos små och medelstora företag.
4. Stödja övergången till koldioxidsnål ekonomi inom alla sektorer.
7. Främja hållbara transporter och få bort flaskhalsar i viktig nätinфраstruktur.

3.2 Sörmlandsstrategin

I Sörmlandsstrategin 2020, det regionala utvecklingsprogrammet framtaget av regionförbundet Sörmland, finns fyra prioriterade mål för utvecklingen i regionen. Dessa är: 1) starka samband med omvärlden, 2) ett konkurrenskraftigt näringsliv, 3) hållbara och attraktiva livsmiljöer och 4) goda förutsättningar för alla att utbilda sig och arbeta samt för arbetsgivare att rekrytera rätt kompetens.

3.3 Landskapsstrategin

I Länsstyrelsens landskapsstrategi från 2011 har man pekat ut åtta särskilt värdefulla landskapsområden, samt identifierat ett särskilt behov av att stärka landsbygdsutvecklingen i den västra delen av länet.

3.4 Jämställdhet

Länsstyrelsen och Regionförbundet har tillsammans tagit fram jämställdhetsstatistik i fickboken ”På tal om kvinnor och män” (2013). Här poängteras att det finns ett positivt samband mellan graden av jämställdhet i en region, och dess förmåga till tillväxt. Det bor fler män än kvinnor på landsbygden i Södermanland.

3.5 Genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet 2007-2013

Genomförandestrategin för landsbygdsprogrammet 2007-2013 har varit underlag i arbetet.

3.6 Havs- och fiskeriprogrammet

SWOT-analysen för havs- och fiskeriprogrammet skickades in till regeringen i juni. Fiskets anknytning till landsbygden har beaktats också i denna SWOT-analys.

3.7 Mångfald, mod och marknad

Länsstyrelsens bok *Mångfald, mod och marknad* sammanfattar sju års integrationsarbete i brett partnerskap i länet. Den visar att Södermanland är ett av de län som fått flest nyanlända relativt sett de senaste tio åren. Det innebär en stor potential då de flesta till exempel är relativt nyutbildade.

3.8 Regionala serviceprogrammet

Det regionala serviceprogrammet 2010-2013 visar att servicen minskar trots en ökad befolkning på landsbygden. Servicenivån i länet är ändå relativt god.

3.9 Klimat- och energistrategin

Länsstyrelsens klimat- och energistrategi från 2012 har en nollvision för nettoutsläpp av klimatgaser till år 2050. Strategin beskriver arbetet mot visionen genom sex insatsområden; 1) energisnåla bostäder och lokaler, 2) hållbar samhällsplanering, 3) förnybar energi, 4) energieffektivisering och nya affärsidéer, 5) hållbart transportsystem och 6) hållbar konsumtion.

3.10 Sörmlands strategi för en hållbar besöksnäring 2013-2023

Strategin har tagits fram av Regionförbundet Sörmland och startar med ”Det välkomnande Sörmland – en attraktiv och tillgänglig destination i närheten av Stockholms storstadsområde.” De övergripande målen är att 1) fördubbla besöksnäringen på tio år, 2) att Sörmland är en av Sveriges 35 internationella destinationer år 2020 och 3) att hållbarhet är en viktig ledstjärna i arbetet.

3.11 Nationella miljö kvalitetsmål

Enligt 2012 års miljömålsbedömning för Södermanland så förväntas bara ett av miljömålen nås i till år 2020. För ett par av målen är det nära, men det stora flertalet miljömål kan bara nås om kraftfulla åtgärder sätts in.

4 SWOT-analys Södermanlands landsbygd

Punkterna med fet text är prioriterade i länet, och kopplas till behov under prioriteringarna (P) i landsbygdsprogrammet i nästa kapitel.

4.1 Styrkor

Läget, landskap och infrastruktur:

- **Attraktivt och varierat landskap med välbevarade kulturvärden och höga naturvärden (P6)**
- **Gott om havs- och sjönära områden med oexploaterad skärgård (P6)**
- **Sörmlandsleden samt rid- och kanotlederna binder samman länet (P6)**
- **Identitet i herrgårdslandskapet (P6)**
- **Rika viltstammar och goda fiskemöjligheter (P3, P6)**
- Storstadsnära i Mälardalen - Närhet till många kapitalstarka och medvetna konsumenter samt stor arbetsmarknad
- Täta transportnät även i landsbygd, korta avstånd, möjlighet till arbetspendling
- God infrastruktur med europavägar, hamn, flyg och tre spårlinjer
- Många gamla byggnader med möjlighet till nya användningsområden
- Utbyggt bredband i delar av länet
- Många nya betesmarker och våtmarker genom anläggning och restaurering

Jord- och skogsbruk:

- **Finns avsättning och potential för produktion av biobränslen (P5)**
- Diversifierad jordbruksproduktion
- Många jord- och skogsbrukare är entreprenörer
- Jord- och skogsbruk som aktivt arbetar med biologisk mångfald
- Högt avkastning i växtodlingen i delar av länet
- Stora, rationella och moderna jordbruksföretag
- Stor efterfrågan på mark och gårdar
- Goda produktionsbetingelser för skogsbruk
- Stor andel ekologisk odling

Företagande, entreprenörskap och föreningsliv:

- **Ökad efterfrågan på lokalproducerad fisk och jordbruksprodukter (P3)**
- **Mognande hästsektor med nya affärskoncept (P2)**
- Sysselsättningen ökar på landsbygden
- Inflyttare på landsbygden startar nya eller har verksamheter
- Starkt nyföretagande bland kvinnor och ökande andel kvinnor bland landsbygdsföretagare
- Tillgång till många engagerade människor, till exempel inom byalag

Livsmedelsförädling:

- Flera småskaliga livsmedelsproducenter inom förädling och aktivt matföretagande finns
- Matkluster och mattradition, starkt varumärke och besöksmål inom mat och dryck
- En av landets främsta restaurangskolor
- Stor regional marknad för livsmedelsprodukter

Befolkning, utbildning:

- Växande landsbygdsbefolkning
- Högskola
- Hög inflyttning från andra länder av människor i arbetsför ålder

4.2 Svagheter

Landskap, infrastruktur, service, läge:

- **Dåligt utbyggt bredband i delar av länet (P6)**
- **Servicenivån på landsbygden är otillfredsställande (P6)**
- **Kvaliteten på vägnätet (Ej LBP)**
- Framkomlighetsproblem i och nära tätorter
- Svaga förbindelser inom länet som binder ihop landsbygden med tätorterna (kollektivtrafik)
- Låg tillgänglighet och höga kostnader för sjötransporter
- Dålig samordning av resurser och service, till exempel affärer och vårdcentraler
- Okunskap om kulturlandskapets värdebärare och möjligheter
- För nära till Stockholm för att utvecklas, nöjer sig med att "vara en sovstad till storstaden", människor arbetar i städerna och bor på landsbygden
- Ingen stor centralort
- Nybyggnationen av bostäder är låg
- Miljömål och produktionsmål kan ha olika syften

Jord- och skogsbruk:

- **Lantbrukare behöver bli bättre på att se sig som affärsdrivande företagare (P1)**
- **Hög medelålder på jordbrukarkåren (P1)**
- Har brist på gammal skog
- Fördyrande omkostnader för skogsskötsel i skärgården
- Liten andel högvärdig jordbruksmark
- Låg andel medelstora lantbruksföretag
- Splittrad gårdsstruktur på vissa gårdar leder till ineffektiv produktion
- Jordbruksmark tas ur produktion
- Jord- och skogsbruk som hobby/bisyssla ökar

Företagande, entreprenörskap, föreningsliv:

- **Problem med kapitalförsörjning för företagare (P6)**
- **Låg samverkan mellan aktörer (P6, P3)**
- **Få lokala arenor (P3)**
- **Ingen utpräglad samarbetsvilja/sammanhållning (P3)**
- Dålig konkurrenskraft i det småskaliga kustfisket
- Miljögifter i lokala fiskefångster
- Åldrande företagarkår
- Få utlandsfödda företagare och boende
- Få anställningsmöjligheter, hög arbetslöshet
- Svårt att rekrytera arbetskraft med rätt kompetens
- Få ser möjlighet inom företagsutveckling
- Tar inte vara på kvinnors idéer och vilja att förverkliga sina drömmar
- Alltför liten experiment och innovationsförmåga för att nå kundens behov
- Har begränsade paketeringar av länet som besöksmål
- Brist på entreprenörsanda, ”Gnosjöanda”

Livsmedelsförädling:

- **Outvecklade distributionsnät för lokalproducerade livsmedel (P3)**
- **Har få förädlingsanläggningar - slakteri, mottagningsanläggningar för spannmål (P3)**
- Bristande kunskap om sambandet produktion – förädling

Befolkning, utbildning:

- **Befolkningsminskning i västra Södermanland (P6)**
- **Låg utbildningsnivå (P1)**
- Brist på ungdomsperspektiv
- Låg och minskande andel kvinnor än män som bor på landsbygden
- Få förebilder
- Säsongsinvånare
- Folkhälsan svagare på landsbygden
- Ungas löner har minskat på stor del av landsbygden de senaste sex åren, i synnerhet bland män

4.3 Möjligheter

Landskap:

- Kapitalstarka köper fastigheter och renoverar

Jord- och skogsbruk:

- **Utveckla en växande fårnäring (P2)**

- **Har goda förutsättningar att utöka trädgårdsnäringen, särskilt växthus (P2)**
- **Utveckla och hitta nya affärsmöjligheter inom växande hästnäring (P2)**
- Förbättra gårdsstrukturen ger mer konkurrenskraftig jordbruksproduktion
- Klimatförändringar skapar goda förutsättningar för sörmländskt jord- och skogsbruk
- Kan med små åtgärder öka skogsproduktionen

Företagande:

- **Kommersialisera de stora viltstammarna (P3)**
- **Ökad diversifiering i företag på grund av låg kapitalförsörjning och små markägare (P1)**
- **Diversifiera och nischprodukter (P1, P3, P6)**
- **Potential att skapa nätverk (P3, P6)**
- Möjlighet att ha tillgång till marknaden och ändå flytta ut på landsbygden och testa nya affärsmöjligheter
- Ökat företagande bland kvinnor leder till social hållbarhet och hållbar tillväxt
- Ta vara på utlandsföddas kompetens och intresse för landsbygden och den marknad de utgör
- Utveckling av lokalsamhällen med hjälp av destinationsutveckling samordnad i företagarnätverk
- Stora möjligheter till småskalig produktion och småföretag inom många områden
- Närhet till många företagare möjliggör synergier inom och mellan olika värdekedjor och utvecklar företagandet
- Utveckla företagande och samverkan kring Mälaren
- Förbättra kunskaperna om hur man söker stöd inom landsbygdsprogrammet för att öka måluppfyllelsen inom jord-, skogbruk och fiskeområdena
- Hög IT-användning med potential till ökat användande

Livsmedelsförädling:

- **Nya marknader och utveckling av drycker (P3)**
- **Nischmarknader kopplade till nya svenskars ursprungskulturer ger potential för nya livsmedelsprodukter (P3)**
- **Potential till förädling av råvaror (P3)**
- **Ökat matintresse i samhället (P3)**
- **Öka intresset hos den offentliga sektorn att köpa ekologiskt, trovärdigt och kvalitativt (P3)**
- Utveckling av medelstorskalig livsmedelsförädling

Besöksnäring:

- **Växande turism och besöksnäring (P6)**
- **Attraktiv naturmiljö med lång lokal historia underlättar och möjliggör kompletterande verksamheter, till exempel turism (P6)**
- Förlänga säsongen för besöksnäringen, i synnerhet skärgården
- Båvens Malbestånd

Kunskap och innovation:

- **Via webblösningar få tillgång till kompetens och utbildning för att behålla befolkning på landsbygd (P1)**
- Potential finns för grönt innovations-/ kunskapscentra
- Utveckla kunskap via högskolan
- Kunskapsöverföring via sociala media
- Närhet till flera kunskapscentra möjliggör kompetensutveckling
- Inflyttning av människor med nya perspektiv, kan ge nya innovationsprocesser och nya affärsmöjlighet
- Innovation i landsbygdsbutiker
- Pendlingspooler

Klimat:

- **Potential för ökad bioenergiproduktion från jord- och skogsbruken, tillvaratagande av restprodukter (P5)**
- Ökat intresse för klimatperspektivet och förnyelsebar energi
- Klimatsmart samhällsplanering på landsbygden

4.4 Hot

Landskap, infrastruktur, service:

- **Minskande antal och geografisk spridning av betesdjur ger igenväxta landskap och minskad biologisk mångfald (P4 och P6)**
- **Känsliga vattenmiljöer, kuster och näringsgrenar som drabbas av övergödning (P4)**
- **Försämrade kollektivtrafik och service på landsbygden försvårar vardagen i synnerhet för kvinnor (P6)**
- Många hotade arter, länet har särskilt ansvar för de som är kopplade till ädellövträd
- Svårt att uppnå miljömålen
- Ökad monokultur inom jord- och skogsbruk gör att hållbarheten, mångfalden och attraktiviteten minskar
- Brist på kunskap hotar natur- och kulturvärden vid nya bruksmöjligheter
- Risk för ökad miljöbelastning till följd av fler transporter
- Nedmontering av fasta telefonnätet

- Koncentration av offentlig service ger färre jobb på landsbygden

Jord- och skogsbruk:

- **Dålig lönsamhet för jordbruket, särskilt mjölk- och köttproduktion (P2)**
- **Konkurrens om mark och ökande markpriser hämmar lantbrukets investeringskraft (P2)**
- **Högt kostnadsläge och höga markpriser – hög tröskel in i lantbruket för unga (P2)**
- **Oberäknelig klimatsituation kan ge extrema väder med torka och översvämningar (P3, P5)**
- **Klimatförändringar kan ge nya skadebilder och odlingsförhållanden inom jord- och skogsbruk (P3)**
- **Ökad import av jordbruksprodukter och olika konkurrensvillkor, nya frihandelsavtal (P3)**
- **Kommunernas upphandlingsregler försvårar för lokala råvaror i offentliga kök (P3)**
- Växande tätorter konkurrerar med jord- och skogsbruk om högvärdig mark
- Störningar mellan jordbruk och boende skapar konflikter på grund av okunskap om jordbrukets villkor
- Matvaruhandeln har lågt intresse för lokalproducerade livsmedel
- Höga och ökande viltstammar ger skador inom jord- och skogsbruk
- Marknaden vill ha billiga livsmedel
- Kortsiktig och ombytlig finansiering samt regelverk som ändras ofta
- Efterfrågan på restprodukter från skogen kan ge negativa konsekvenser för biologisk mångfald

Företagande, föreningsliv:

- **Minskande lönsamhet för jordbruket är hot mot förädlingsledet (P2)**
- **Hårdare prispress och hårdare konkurrens (P2)**
- Starka lokala särintressen bromsar utveckling
- Ökande andel utbor och fastighetsägare med annat huvudsyfte än permanentboende och jordbruksföretagande är ett hot mot markanvändning och landsbygdsutvecklingen
- Skolgång förbereder inte unga för eget företagande

Befolkning, utbildning:

- Kunskapsdränering till Stockholm, Södermanland blir rekreationsplats
- Ungdomar lämnar länet
- Kommunerna har svag vilja att investera på landsbygden

5 Behovsidentifiering

5.1 Övergripande beskrivning av länet

Södermanland har ett attraktivt landskap med höga natur- och kulturvärden. Fastigheterna karaktäriseras av stora sammanhållna egendomar. Befolkningen på den rena landsbygden och i de större orterna ökar, på landsbygden till stor del genom omvandling av fritidshus till permanentboende. Utbildningsnivån är relativt låg, och arbetslösheten relativt hög. Östra delen av länet har de senaste åren haft en mer positiv utveckling än västra delen när det gäller befolkning och sysselsättning. Sysselsättningen på landsbygden i stort har ökat, liksom sysselsättningen inom jord- och skogsbruk. Allt färre lantbruksföretag har djurhållning, mjölk- och nötköttsproduktionen minskar medan fårnäringen ökar. Livsmedelsförädlingen har tillsammans med besöksnäringen potential att växa. Det finns också potential för förnybar energi i länet, särskilt inom vindkraft, bioenergi och sol. Bredbandsutbyggnaden i länet har tagit fart, men de större kommunerna ligger före de mindre. Länet har stora viltstammar och ett bra fritidsfiske. Tillgången på fisk för yrkesfisket är god i sjöarna men sämre efter kusten. Länets skogsmark har god produktionsförmåga och virkesförrådet är högt. Övergödningen är ett av de allvarligaste miljöproblemen i länet, och för de många hotade arterna blir situationen allt sämre.

5.2 Övergripande behov Södermanlands landsbygd

1. Öka antalet av och förnygra primärproducenterna – de är motorn för landsbygden!
 - Ökad modernisering och konkurrenskraft för att locka yngre, det vill säga skälig arbetsmiljö och arbetstid
 - Producenter med betesdjur är prioriterade då de är förutsättningen för en fortsatt hävd av värdefulla betesmarker
 - Utveckla matföretagandet och förädlingsledet
 - Hållbara företag miljömässigt och ekonomiskt
 - Hantera och nyttja de stora viltstammarna
2. Fler företag på landsbygden
 - Bredbandsutbyggnad
 - Kunskapsbaserade tjänster, tillverkningsindustri och förädling
 - Starta eget-hjälp, kompetensutveckling
3. Hållbar social utveckling
 - Innovativa servicepunkter och byutveckling
4. Förbättring av miljön
 - Minskat näringsläckage
 - Minskad förlust av biologisk mångfald

Unionsprioritering 1

Uppmuntra till kunskapsöverföring och innovation inom jord- och skogsbruk och i landsbygdsområden

1:a Främja innovation och en kunskapsbas i landsbygdsområden

1:b Stärka banden mellan jord- och skogsbruk samt forskning och innovation

1:c Främja livslångt lärande och yrkesutbildningar inom jord-och skogsbruk

5.3 Behov i Södermanland för unionsprioritering 1

I länet finns bland annat högskola, naturbruksgymnasium och restaurangskolor. Läget i Mälardalen innebär också närhet till en stor kunskapsregion. Kopplingen mellan forskning och praktik behöver stärkas, här finns ett behov av att skapa arenor för samverkan. En del i detta kan vara att utveckla nya lösningar för kunskapsöverföring, till exempel webbaserad utbildning. För att möjliggöra detta är bredbandsutbyggnaden viktig i länet.

- Synliggöra landsbygden och landsbygdsföretagande i högskoleutbildningarna och visa på de särskilda behov som finns för att bo, leva och verka på landsbygden
- Synliggöra nyttan med landsbygden och visa på symbiosen mellan stad och land (landsbygden producerar livsmedel, energi, vatten och fungerar som lunga, reningsorgan och rekreation).
- Möjlighet till kompetensutveckling och kunskapsöverföring inom företagsutveckling
- Utveckla arenor för att stärka banden mellan forskning och jord- och skogsbruk där teori och praktik kan mötas och kunskap tillämpas
- Utvecklad samverkan med gymnasieutbildning inom gröna näringarna för att följa trender och att utbildningarna möter de nya behov som kommer
- Utveckla nya produkter och tjänster för ökad diversifiering av företagen och därmed minskad sårbarhet
- Uppmuntra till kunskapsöverföring och innovation inom miljö och hållbart företagande
- Innovativa lösningar kopplat till besöksnäring, naturvårdstjänster och samhällstjänster (exempelvis grön rehabilitering)
- Undersöka lösningar för webbutbildning på landsbygden

Unionsprioritering 2

Öka konkurrenskraften inom alla typer av jordbruk och förbättra jordbruksföretagens möjligheter att överleva.

2:a Underlätta omstrukturering av jordbruk som ställs inför större strukturproblem. Det gäller i synnerhet för jordbruk som är:

- mindre aktiva på marknaden
- marknads-orienterade i särskilda sektorer
- i behov av diversifiering av jordbruksverksamhet.

2:b Underlätta generationsskiften inom jordbrukssektorn.

5.4 Behov i Södermanland för unionsprioritering 2

Södermanland har generellt sett relativt rationella lantbruksföretag, med rikets näst högsta medelareal per företag. Ändå är lönsamheten ett problem, särskilt inom mjölksektorn. Med de höga markpriserna är också kapitalförsörjningen ett problem, särskilt för unga lantbrukare som vill starta verksamhet. Ökad modernisering och utveckling av de företag som har bra förutsättningar i länet är viktiga områden.

- Ökad modernisering
- Fortsatt stöd till unga lantbrukare på grund av den kapitalkrävande näringen (höga markpriser, utköp av syskon, mycket bundet kapital i byggnader och maskiner och så vidare)
- Kunskapsöverföring inom arrendefrågor mellan markägare, arrendatorer och rådgivare
- Utveckla andra finansieringsformer för kapitalförsörjning inom primärproduktionen
- Investeringar som bidrar till klimatmålen, till exempel inom biogas och solenergi
- Utveckla trädgårds-, häst- och fårnäringen
- Ökad konkurrenskraft för företag i skärgården
- Ökad konkurrenskraft hos jordbruk med betande djur

Unionsprioritering 3

Främja organisationen av livsmedelskedjan och riskhanteringen inom jordbruket.

3:a Integrera primärproducenter i livsmedelskedjan på ett bättre sätt med hjälp av:

- kvalitetssystem
- säljfrämjande åtgärder på lokala marknader
- korta leveranskedjor
- producentgrupper
- branschorganisationer

3:b Stödja riskhantering inom jordbruket.

5.5 Behov i Södermanland för unionsprioritering 3

Länet har historiskt sett varit bättre på primärproduktion än förädling. Att utveckla förädlingsledet är viktigt också för att stärka primärproduktionen och öka värdet på råvaran. Viktiga områden är fler förädlingsanläggningar, att utveckla samverkan mellan företag och ökade möjligheter till försäljning.

- Ökad odling av nischgrödor, kan få spinoff-effekter på förädlingsföretag
- Fler förädlingsanläggningar – till exempel slakterier och mottagningsanläggningar för spannmål
- Utveckling av nya produkter inom mat och dryck, kopplat till ökat matintresse (lokalproducerat, koppling till lokal kultur, historia, äldre mattraditioner och mathantverk samt utländska matkulturer)
- Utveckla distributionsnät för lokalproducerade livsmedel
- Stödja gemensamma investeringar i producentgrupper
- Forum för att skapa möjligheter till samverkan i exempelvis producentgrupper/nätverk/kluster
- Ökad kunskap och utveckling av modeller inom offentlig upphandling både i producentled och hos kravställare, för att öka möjligheten till lokalproducerad mat inom offentlig sektor
- Ställa samma krav på inköpta varor inom offentlig sektor som ställs på svenska producenter genom svensk lagstiftning
- Få företag (livsmedelshandlare och restauratörer) och offentlig sektor att köpa mer lokalproducerat
- Utveckla kommersialiseringen av viltet
- Åtgärder för att minska viltproblemen inom jordbruket
- Kompetenshöjning för riskhantering inom jordbruket (arbetsmiljö, ekonomiska risker, nya grödor, investeringar, klimatförändringar etc.)

- Förbättra beredskapen för extremnederbörd inom jord- och skogsbruk (till exempel dikesrensning och våtmarker i anslutning till tätorter)

Unionsprioritering 4

Återställa, bevara och främja ekosystem som är beroende av jord- och skogsbruket.

4:a Återställa och bevara biologisk mångfald, bland annat inom:

- natura 2000-områden
- jordbruk med höga naturvärden
- de europeiska landskapens karaktär

4:b Förbättra vattenförvaltningen.

4:c Förbättra markskötsel

5.6 Behov i Södermanland för unionsprioritering 4

Södermanland behöver särskilt arbeta med att förbättra situationen för vattensystemen och förlusten av biologisk mångfald. Havet liksom många av länets sjöar är drabbade av övergödning. Arbete pågår inom området och anslutningen till Greppa näringen har ökat stort under 2007-2013. Länet har stor areal värdefulla betesmarker och slåtterängar, och har ett nationellt ansvar särskilt för arter kopplade till ädellövsmiljöer.

- Kompetensutveckling inom vattenförvaltning för lantbrukarna, särskilt inom övergödning, fysisk påverkan och klimatanpassning
- Stöd till skötsel av den rika förekomsten naturbetesmarker och slåtterängar som utvecklats tack vare det utpräglade herrgårdslandskapet och de många sjöarna
- Stöd till mark-, vattenvård och minskat näringsläckage, till exempel strukturkalkning, dränering, minskad erosion och markpackning samt ökad biologisk mångfald
- Större behov av insatser för minskat näringsläckage med närhet till sjö- och kustnära vattenförekomster
- Bevara biologisk mångfald kopplad till ekmiljöer, som är unika för Södermanland
- Kompetensutveckling inom skogsbruket kring biologisk mångfald och fysisk påverkan

Unionsprioritering 5:

Främja resurseffektivitet och stödja övergången till en koldioxidsnål och klimattålig ekonomi inom jordbruks- livsmedels- och skogsbrukssektorn.

5:a Effektivisera vattenanvändning inom jordbruket

5:b Effektivisera energi-användningen inom jordbruket och vid livsmedelsbearbetning.

5:c Främja tillgång till och användning av förnybara energikällor, biprodukter, avfall, rester och andra råvaror som inte är avsedda till livsmedel.

5:d Minska jordbrukens utsläpp av dikväveoxid och metan.

5:e Främja koldioxidbindning inom jord-och skogsbruk.

5.7 Behov i Södermanland för unionsprioritering 5

Vindkraft, sol och biogas står för en mycket liten del i länets energibalans, men utsläppen av koldioxid från jordbruket har minskat de senaste 20 åren. Biogasproduktionen har potential i länet och ökar. Det finns också potential för vindkraft. Kompetens- och kunskapsutveckling, ändrade/nya produktionssätt och utveckling/införande av ny teknik är viktiga områden.

- Ökad kompetens inom jordbrukets klimatpåverkan
- Ökad kompetens inom energieffektivisering och visa på möjligheterna med minskade kostnader
- Förbättrad markavvattning på jordbruksmark för att minska utsläpp av dikväveoxid
- Fler biogasanläggningar för minskad metanavgång
- Snabbare återbeskogning
- Stödja resurseffektivitet, både ekonomiskt och miljömässigt

Unionsprioritering 6:

Främja social inkludering, genom fattigdomsbekämpning och ekonomisk utveckling i landsbygdsområden

6:a Främja diversifiering och skapande av nya småföretag och arbetstillfällen

6:b Främja lokal utveckling på landsbygden.

6:c Öka tillgången till, användningen av och kvaliteten på informations-och kommunikationsteknik i landsbygdsområden.

5.8 Behov i Södermanland för unionsprioritering 6

Inom diversifiering och skapande av småföretag och arbetstillfällen finns möjligheter särskilt inom turism. Länet har redan idag, men också en potential till ökning av, turism från Stockholmsområdet och utlandet. Närheten till Stockholmsmarknaden är också en möjlighet för diversifiering och småföretagande inom andra områden, särskilt i östra delen av länet. Länet har kommit igång med bredbandsutbyggnaden i delar av länet. Man har också haft stora framgångar inom bygdeutveckling i delar av länet.

- Utbyggnad av bredbandsnätet
- Företag med långsiktiga och tydliga affärsidéer
- Ju längre avstånd från Stockholmsmarknaden desto större behov av insatser
- Fler företag inom tillverkningsindustrin
- Ökad kommersiell och offentlig service
- Nätverksbyggande för att utveckla företagande
- Forum mellan primärproducenter, förädlare och kunder
- Hållbara företag som ökar kollektiva nyttigheter, till exempel inom miljö
- Utveckla andra finansieringsformer för kapitalförsörjning och kompetensutveckling inom området
- Synliggöra möjligheterna med landsbygden för att locka företagare

Utveckla turismen:

- Öka antalet gästnätter inom besöksnäringen – information om att marknaden finns och starthjälp
- Visa på möjligheterna inom turism, till exempel paketering
- Rumsförmedling/företag som hyr ut turistboende åt andra företag
- Kompetensutveckling för att lyfta/hitta lokala sevärdheter och öka mervärde med turismupplevelsen
- Utnyttja slott och herresäten som turistattraktion

LÄNSSTYRELSEN
Södermanlands län

www.lansstyrelsen.se/sodermanland